

زیارت در اندیشه‌های مقام معظم رهبری

فاطمه السادات مؤمنی¹

چکیده:

ادعیه و زیارات، از فصول برجسته و شاخص معارف دینی می باشد. قرائت زیارات و ادعیه در اسلام، عملی خشک به شمار نمی‌رود بلکه درس‌هایی عمیق از توحید و اخلاق و... دارد. منظومه فکری مقام معظم رهبری یکی از منابع اصلی بالادستی برای شناخت مسیر انقلاب اسلامی است. منظومه فکری مقام معظم رهبری در بخش زیارت، شامل مفهوم شناسی زیارت، اقسام زیارت، آداب زیارت، شرایط زیارت و دلالت‌های تربیتی زیارت است. مقام معظم رهبری در بخش ماهیت زیارت علاوه بر دو رکن گرایش قلبی و اقبال به سمت مزور به رکن مهم دیگر یعنی معرفت زائر به زیارت و علم و آگاهی به مقام امام اهمیت می‌دهد؛ زیرا معرفت به امام، تأثیر فراوانی در کنش و منش انسان دارد. ایشان در بخش دلالت‌های تربیتی زیارت به جنبه پیوند قلبی و توجه روحی به آن بزرگواران اهمیت می‌دهد؛ چراکه این پیوند در پاکیزه کردن روح از آلودگی‌ها نقش‌آفرین است. مقام معظم رهبری کارکرد دیگر زیارت را در شکل‌گیری توسل به اهل بیت می‌داند که با توفیق زیارت اماکن مقدسه به دست می‌آید. بخش دیگر در زیارت، شرایط آن است که مقام معظم رهبری به شرایطی مانند توجه به حضور امام، سخن گفتن با امام و وصل شدن دل‌ها با امام اشاره می‌کند. رهبری به مسئله‌ی اخوت و برادری دینی مسلمانان اشاره کرده است و این مسئله را به عنوان یکی از محوری‌ترین عوامل در توسعه‌ی اتحاد و مبارزه با هرگونه تفرقه و نفاق یاد می‌کند.

واژگان کلیدی: زیارت، دلالت‌های تربیتی زیارت، منظومه فکری مقام معظم رهبری.

¹ مدرس حوزه‌های علمیه خواهران سطح 2 استان اصفهان، Momenifs7@ gmail.com

مقدمه

خداوند متعال آموزه‌های دینی و تربیتی را از طریق قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام) در اختیار بشر قرار داده است. به یقین، اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم‌السلام) چراغ هدایتگر راه هستند و بدون وجود شریف آن بزرگواران امکان بهره‌مندی مناسب حتی از کلام وحی نیز میسر نخواهد بود همان‌گونه که در حدیث ثقلین نیز چنین آمده است. زیارت، یکی از منابع ارزشمند برای بهره‌برداری از معارف و تعالیم ائمه (علیهم‌السلام) و یکی از راه‌های ارتباط با ایشان است.

منظومه فکری مقام معظم رهبری یکی از منابع اصلی بالادستی برای شناخت مسیر انقلاب اسلامی است، اندیشه‌های ایشان با دو ویژگی ابتکاری و کارآمدی بودن همراه است که می‌تواند نقشه راهی برای جوانان در انقلاب اسلامی باشد. شناخت منظومه فکری ایشان، کمک شایانی در ترسیم افق آینده انقلاب اسلامی خواهد داشت (خسروپناه و دیگران، 1398، ج 1، ص 58). ضرورت این تحقیق از این جهت است که با استخراج اندیشه‌ها و بیانات مقام معظم رهبری که برنامه‌ی راهبردی محسوب می‌گردد؛ ظرفیت پنهان زیارت نامه‌ها را آشکار خواهد نمود و با بیان مفاهیم ارزشمند آن، این منبع عظیم هدایت بشر را بیش از پیش معرفی خواهد کرد.

منظومه فکری رهبری در دو بخش امتداد علمی و امتداد اجتماعی قابل پیگیری است. یکی از اندیشه‌های ارجمند مقام معظم رهبری در بخش زیارت است که می‌تواند به ماهیت‌شناسی، اقسام، شرایط، کارکردهای تربیتی و مبارزه با بدعت‌ها در زیارت اشاره کرد. تحقیق پیش رو با هدف شناسایی منظومه فکری مقام معظم رهبری در عناوین یادشده در بخش زیارت نگارش شده است و می‌کوشد به دیدگاه ایشان در این بخش با رویکرد توصیفی - تحلیلی بپردازد.

پیشینه:

زیارت اهل بیت (علیهم‌السلام) یکی از اعمال عبادی مهم است که همواره مورد توجه بزرگان شیعه و محبین اهل بیت (علیهم‌السلام) بوده است. لذا کتاب‌های بسیاری که شامل زیارت نامه‌ها است نوشته شده است که از آن جمله می‌توان به کامل الزیارات اثر جعفر بن محمد بن قولویه، المزار شیخ مفید، المزار کبیر ابن مشهدی و المزار فی کیفیة زیارة النبی و الائمة اثر شهید اول، مصباح المتهجد شیخ طوسی، مفاتیح الجنان شیخ عباس قمی و... اشاره کرد.

برخی از علما و محققین نیز به شرح و تفسیر زیارت نامه ها به ویژه زیارت جامعه کبیره، زیارت امین الله و... اقدام کرده‌اند. شرح و توضیح دادن زیارت نامه ها نمی تواند خواننده را به طور کامل با ابعاد متفاوت مطرح در زیارت نامه ها آشنا کند. بی تردید این شناخت، از طریق تحلیل موضوعی زیارت نامه امکان پذیر است.

توجه و اهتمام به معارف تربیتی در زیاراتی که از جانب ائمه به ما رسیده و تأسی به سیره معصومین (علیهم السلام)، زائر را به اخلاق و رفتار اسلامی و انسانی سوق می‌دهد. یکی از ابعاد پر اهمیت موجود در منظومه فکری مقام معظم رهبری، بعد تربیتی زیارات است که بر اساس بررسی های انجام شده در این زمینه مقاله بررسی آداب و ثمرات زیارت مقبول در گفتمان فکری مقام معظم رهبری از قاسم بابائی در مجله فرهنگ زیارت منتشر شده است. نگاشته‌های پیشین هرکدام به نحوی معنا و مفهوم فرازهای مختلف زیارات را روشن می‌کند لکن پژوهش حاضر با تلاشی مضاعف و رویکردی جدید به دنبال روشن کردن معنا و مفهوم زیارت در اندیشه‌های مقام معظم رهبری است.

مفهوم شناسی

معنای لغوی زیارت

زیارت از ریشه «زور» به معنی قصد است. «زور» هم بر میل و هم بر عدول دلالت می‌کند و زائر نیز از این نوع است؛ زیرا هرگاه به تو رو کند، از دیگری عدول کند و از او رو برمی‌گرداند. دروغ را از آن جهت زور گویند چون از راه حق مایل و منحرف می‌گردد. بنابراین مثل این که زیارت کننده از دیگران رو می‌گرداند و به سوی زیارت شونده تمایل و قصد کرده است. (ابن فارس، 1404، ج 3، ص 36)

راغب گوید: «زورت فلانا» او را سینه به سینه ملاقات کردم، رجل زائر و قوم زور: مردی و قومی زیارت کننده (راغب اصفهانی، 1426، ص 386)

در قاموس قرآن چنین آمده است: زور به فتح زاء، قصد و میل است. از اقرب موارد روشن می‌شود که زور از باب نصرَیْنَصِر به معنای قصد است و زیارت نیز از آن است. (قرشی، 1412، ج 3، ص 189). مثل «حَتَّى زُرْتُمْ الْمَقَابِرَ» (تکاثیر، 2)

زیارت از باب علم یعلم و کرم یکرّم آمده و اگر به باب تفاعل برود. به معنی میل و انحراف است (قرشی، 1412، ج 3، ص 193) مثل «وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَتَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ» (کهف، 17) «و آفتاب را می بینی که چون برمی آید، از غارشان به سمت راست مایل است و چون فرو می رود از سمت چپ دامن برمی چیند.»

زیارت در لغت از ماده «ز- و- ر» به معنی روی گرداندن، عدول و مایل شدن از چیزی به چیزی دیگر است (مصطفوی، ۱۴۱۶، ج ۴، ص ۳۸۴). گویا زائر با این عمل از دیگران رو برمی گرداند و به شخص یا مکان خاصی تمایل پیدا می کند. تمایل و میل، گاهی با اراده و گرایش قلبی است و گاهی بدون اراده و باکراه است؛ چنان که در قرآن کریم از تابش خورشید - با آنکه در آن نمی توان از اراده و میل سخن گفت - از ماده زور استفاده شده است. (بابائی، 1400، ص 2)

با توجه به معنای لغوی، زیارت به معنای تمایل و میل کردن است، چه از دور باشد یا از نزدیک و خواه با انگیزه و قصد قلبی همراه باشد یا بدون آن.

معنای اصطلاحی زیارت

زیارت در اصطلاح به معنای حضور در مشاهد متبرک ائمه (علیهم السلام) و دیدار و ایجاد پیوند قلبی و ارتباط روحی است که زائر در سایه مزورش احساس می کند و برخی آن را رفتن به بقاع متبرکه و خواندن دعایی به عنوان تشریف باطنی برای اولیاء می دانند. زیارت در عرف عبارت است از این که انسان با انگیزه‌ی بزرگداشت کسی و انس گرفتن با او به وی روی آورد. (فیومی، 1414، ج 2، ص 260)

، برخی از واژه شناسان نیز براین باورند که زیارت در اصطلاح دینی، تمایلی است که در آن افزون بر میل و حرکت حسی، زائر قلباً نیز گرایش پیدا کرده و نسبت به مزور با اکرام و تعظیم قلبی و انس روحی همراه باشد. (طریحی، ج 3، 1375، ص 319) و این معنا در مرتبه برتر و کامل خود همانا اقبال روحی، فکری، اخلاقی و عملی نسبت به مزور را با خود دارد. لذا حقیقت زیارت قبل از ممات و بعد از آن هیچ تفاوتی ندارد و آثار و توابع آن در فرد و جامعه یکسان است. (جوادی، 1391، ص 19)

زیارت در اصطلاح دینی، با معنای لغوی همخوانی دارد؛ ولی با این تفاوت که زیارت در اصطلاح، تمایل به سمت شخصی یا چیزی همراه با گرایش قلبی به جهت احترام و اکرام همراه است (مجمع البحرین، ج 1، ص 305). بنابراین رکن مهم در زیارت گرایش قلبی و اقبال به سمت مزور است. مقام معظم رهبری در بخش ماهیت‌شناسی زیارت به رکن دیگری نیز توجه می‌دهد و آن معرفت زائر به زیارت، علم و آگاهی به مقام امام است؛ چراکه معرفت دینی و معرفت به امام، چراغ راهی در تاریکی‌ها است. به فرمایش مقام معظم رهبری «علاوه بر ایمان دینی، معرفت دینی [لازم] است و زیارت باید بامعرفت همراه باشد» (خامنه‌ای، 1397، ص 719). گفتمان معرفت در اندیشه مقام معظم رهبری پیش‌شرط رسیدن به مرحله کمال زیارت است، معرفت در گفتمان رهبری به معرفت پیشا زیارت - که شرط اساسی برای رسیدن به زیارت است - و معرفت پسا زیارت - که نتیجه زیارت حقیقی است - تقسیم می‌شود. معرفت پیشا زیارت، معرفت حصولی است که شرط ورود به زیارت است. معرفت پیشا زیارت علم به هویت امام، اهداف امام و عظمت امام است. وقتی امام صادق (علیه السلام) درباره زیارت همراه بامعرفت امام رضا (علیه السلام) سخن می‌گفت، فردی از امام درباره «عارفا بحقه» پرسید، امام در پاسخ فرمود:

یعلم أنّه امام مفترض الطّاعة، غریب شهید، من زاره عارفا بحقه اعطاه الله عزّ و جلّ اجر سبعین شهیدا ممّن استشهد بین یدی رسول الله صلی الله علیه و اله علی حقیقه (مجلسی، 1400، ج 8، ص 556).

بداند او امامی است که اطاعتش از طرف خدا واجب است، او دور از وطن و شهید است. هرکس او را زیارت کند، درحالی‌که عارف به حق وی باشد، خداوند اجر هفتاد شهید به او عنایت کند. مقام معظم رهبری در این بخش می‌فرماید: «زیارت بامعرفت قیمت دارد و زیارت بی‌معرفت نه. مقصود چیست؟ آن‌کسی که حسین بن علی (علیه السلام) را زیارت می‌کند و می‌فهمد چه می‌کند؛ چه کسی را زیارت می‌کند و می‌فهمد که اعلام حمایت از حسین (علیه السلام)، اعلام بیزاری از کیست؛ می‌فهمد به‌سوی حسین (علیه السلام) رفتن، پشت کردن به کیست و می‌فهمد در کنار حسین (علیه السلام) قرار گرفتن، چه تکلیفی را روی دوش انسان می‌گذارد؛ زیارتش، زیارت بامعرفت است. خیلی‌ها نمی‌دانستند حسین (علیه السلام) یعنی چه؟ شهادت و جهاد و راه اباعبدالله (علیه السلام) را نمی‌فهمیدند. از کربلا عبور کرده بودند؛ می‌گفتند: چیزی هم در اینجا بخوانیم یا تماشایی هم

صادق عليه السلام می‌فرماید: مؤمن برادر مؤمن است و همگی به منزله‌ی اعضای یک پیکرند که اگر عضوی از آن به درد آید دیگر عضوها را قرار نماند و ارواح همگی آن‌ها از روح واحدی گرفته شده است. (کلینی، 1407، ج 2، ص 133).

روایات بسیاری دال بر موضوع اخوت است. پس از آن که آیه «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» نازل شد رسول خدا صلی الله علیه و آله میان مسلمانان پیمان اخوت برقرار کرد.

خداوند در آیات متعددی به مسئله‌ی اخوت و برادری دینی مسلمانان اشاره کرده است و این مسئله را به عنوان یکی از محوری‌ترین عوامل در توسعه‌ی اتحاد و مبارزه با هرگونه تفرقه و نفاق یاد می‌کند. بهترین راه وحدت و تبلیغ وحدت را بر اساس برادری دینی و اخوت اجتماعی و اعتقادی می‌داند و آن را نعمتی بزرگ قلمداد می‌کند که جامعه‌ی مسلمانان را از پراکندگی و تنهایی و نزاع، نجات داده و به راه وحدت و اتحاد سوق می‌دهد. مفهوم برادری را از ماهیت انحصاری و قبیله‌ای خارج ساخته و از منظری والاتر که تمام سطوح و مراتب را شامل باشد بدان می‌پردازد.

رهبر انقلاب با اشاره به اینکه فریضه حج باید مشحون از نام مبارک حضرت ابراهیم و تعالیم آن پیامبر بزرگ باشد، برائت از دشمنان دین خدا را از جمله تعالیم ارزشمند ابراهیمی خواندند و گفتند: از ابتدای انقلاب، برائت یک رکن جاری در حج بوده است اما امسال و با توجه به حوادث عظیم و عجیب غزه که بیش از همیشه چهره خون‌آشام مجموعه‌ی برخاسته از تمدن غربی را آشکار کرده است، حج امسال به صورت ویژه حج برائت است.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای حوادث کنونی غزه را شاخصی ماندگار برای تاریخ دانستند و افزودند: حملات وحشیانه سگ‌ها و صهیونیستی از یک طرف و مقاومت و مظلومیت مردم غزه از طرف دیگر در تاریخ می‌ماند و راه را به بشریت نشان می‌دهد که بازتاب شگفت‌انگیز و بی‌سابقه آن در جوامع غیرمسلمان و دانشگاه‌های آمریکا و بعضی کشورهای دیگر، از نشانه‌های این تاریخ‌سازی و شاخص‌سازی است. ایشان در تبیین وظیفه امت اسلامی در قبال فجایع غزه در فرصت حج ابراهیمی، به نمونه‌های متعدد قرآنی از سیره حضرت ابراهیم عليه السلام اشاره کردند و گفتند: ابراهیم عليه السلام جزو پیامبرانی است که دل رئوف و بسیار مهربانی دارد اما همین پیامبر الهی در مقابل دشمنان ظالم و ستیزه‌گر به شدت اظهار برائت و به صراحت اعلام

دشمنی می‌کند.

رهبر انقلاب با اشاره به آیات قرآنی که دوستی با دشمنان ستمگر را هم کاملاً نهی می‌کند، رژیم صهیونیستی را مصداق کامل دشمنی با مسلمانان و آمریکا را همدست این رژیم خواندند و افزودند: اگر کمک آمریکا نبود آیا رژیم صهیونیستی قدرت و جرأت این رفتار وحشیانه با مردم مسلمان و زنان و کودکان را داشت؟ حضرت آیت‌الله خامنه‌ای افزودند: عامل قتل مسلمانان و آواره کردن آنها و پشتیبان آن، هر دو ظالم هستند و طبق صریح قرآن اگر کسی با آنها دست دوستی بدهد او نیز ظالم و ستمگر و مشمول لعنت خداوند است. ایشان با توجه به شرایط کنونی جهان اسلام، رویکرد ابراهیمی به حج یعنی برائت آشکار در مقابل دشمنان را ضروری‌تر از همیشه خواندند و گفتند: بر این اساس حجاج ایرانی و غیر ایرانی باید بتوانند منطق قرآنی در پشتیبانی از ملت فلسطین را به همه دنیای اسلام منتقل کنند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای افزودند: البته جمهوری اسلامی منتظر دیگران نمانده و نمی‌ماند اما اگر دست‌های قوی ملتها و دولتهای اسلامی به کمک و همراهی بیاید، حالت رقت‌بار ملت فلسطین ادامه پیدا نخواهد کرد. (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران حج، 17/2/1403، <https://khl.ink/f/56262>)

نتیجه‌گیری:

منظومه فکری مقام معظم رهبری یکی از منابع اصلی بالادستی برای شناخت مسیر انقلاب اسلامی است. بررسی اندیشه‌های رهبری در خصوص زیارت شامل مباحثی مانند ماهیت‌شناسی، اقسام، شرایط، دلالت‌های تربیتی و مبارزه با بدعت‌ها در زیارت است.

مقام معظم رهبری در بخش مفهوم‌شناسی زیارت به رکن معرفت زائر به زیارت و علم و آگاهی به مقام امام اهمیت می‌دهد. در نگاه مقام معظم رهبری، زیارت همانند دیگر اعمال عبادی وابسته به رعایت شرایط و آداب است و به صرف حضور در مکان زیارت، مقبول واقع نمی‌شود. آداب زیارت در دو بخش آداب ظاهری و آداب باطنی قابل تقسیم است. مقام معظم رهبری در بخش آداب هر دو بخش را یادآوری می‌کند و می‌فرماید: «معنای قبول زیارت این است که آن فیضی که از ملاقات این ولیّ خدا به ملاقات‌کننده می‌رسد، آن فیض به شما برسد؛

این معنای قبولی زیارت است. اگر بخواهید این فیض به شما برسد، شرایطی دارد که باید بدان پایبند بود». ایشان در این بخش به آدابی مانند توجه به حضور امام سخن گفتن با امام و... اشاره دارند. بخش دیگر از زیارت در باره ثمرات زیارت است که رهبری به ثمره بزرگداشت مقام شامخ اهل بیت، اظهار محبت به اهل بیت و متوسل شدن به آن بزرگوران اشاره می‌کند. رهبر انقلاب در بیانات مختلف به مسئله‌ی اخوت و برادری دینی مسلمانان اشاره کرده است و این مسئله را به عنوان یکی از محوری‌ترین عوامل در توسعه‌ی اتحاد و مبارزه با هرگونه تفرقه و نفاق یاد می‌کند. بهترین راه وحدت و تبلیغ وحدت را بر اساس برادری دینی و اخوت اجتماعی و اعتقادی می‌داند و آن را نعمتی بزرگ قلمداد می‌کند که جامعه‌ی مسلمانان را از پراکندگی و تنهایی و نزاع، نجات داده و به راه وحدت و اتحاد سوق می‌دهد.

فهرست منابع:

*قرآن کریم، ترجمه انصاریان

1. ابن فارس، ابو احمد، معجم مقائیس اللغة، عبدالسلام محمد هارون، قم: انتشارات مکتب اعلام اسلامی، 1404ق.
2. ابن بابویه، محمد بن علی، عیون اخبار الرضا، ترجمه حمیدرضا مستفید و علی اکبر غفاری، تهران، نشر صدوق. 1373
3. امینی، عبدالحسین الغدیر، قم، مرکز الغدیر للدراسات الإسلامیة، 1416ق
4. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، رجایی، مهدی، قم: دارالکتب الاسلامیه، 1410 ق.
5. خامنه‌ای، سید علی، انسان 250 ساله، تهران، ناشر مؤسسه فرهنگی هنری ایمان جهادی، 1398ش.
6. _____، بیانات، ج ۳۸، بی نا، بی جا، بی تا.
7. _____، حوزه و روحانیت، قم، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، بی تا.
8. _____، انقلاب اسلامی، تهران، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷ش
9. _____، حوزه و روحانیت، قم، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و

- نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای. بی‌تا.
10. خسروپناه، عبد الحسین و دیگران منظومه فکری آیت الله خامنه‌ای، ج 1، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه، 1398ش
 11. جوادی، مرتضی، فلسفه زیارت و آیین آن، قم: مرکز نشر اسراء، چاپ هفتم، 1391ش.
 12. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۱۱
 13. حلی، احمد بن محمد بن فهد، عدۀ الداعی و نجاح الساعی، دار الکتب الاسلامی. ۱۴۱۰ق.
 14. —، حسن بن یوسف بن مطهر، کشف الیقین فی فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام، محقق: حسین درگاهی، تهران: وزارت ارشاد. 1411ق.
 15. — جمال الدین، احمد بن محمد اسدی، لوامع صاحبقرانی، (بی‌جا)، دار الکتب العربی، 1407ق
 16. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن، محقق: صفوان عدنان داوودی، چاپ اول، قم: طلعه النور، 1426ق.
 17. فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی، ج 2، قم: مؤسسه دارالهجره، 1414ق.
 18. قمی، عباس، مفاتیح الجنان، قم: نشر معارف. 1391ش
 19. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، جلد های مختلف، چاپ پنجم، قم: دفترانتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه، 1417ق
 20. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، محقق: احمد حسینی، ج 3، چاپ سوم، تهران: مرتضوی، 1375ش.
 21. طوسی، تهذیب الأحکام، بی‌جا، دار الکتب الإسلامیه، 1365ش
 22. غزالی، محمد بن محمد المصباح المنیر، قم، 1414ق
 23. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، غفاری، علی اکبر و آخوندی، محمد، تهران: دار الکتب الاسلامیه، 1407ق.
 24. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، بیروت: داراحیاء التراث العربی، 1403ق.
 25. مصطفوی، حسن التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، 1368ش.
 26. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، 1381ش

مقالات:

27. بابائی، قاسم، بررسی آداب و ثمرات زیارت مقبول در گفتمان فکری مقام معظم رهبری، فصلنامه فرهنگ زیارت، دوره 12، شماره 49، 1400ش)

سایت‌های اینترنتی:

28. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار روحانیون و فضلا و طلاب کهگیلویه و بویر احمد، 1373/3/27،
<https://khl.ink/f/680>
29. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از پاسداران سپاه حفاظت ولیّ امر و خانواده‌های آنان در مشهد مقدس، 82/1/6،
<https://khl.ink/f/34002>
30. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار شاعران و ذاکرین اهل بیت، 90/3/3،
<https://khl.ink/f/12537>
31. بیانات مقام رهبری در دیدار جمعی از مداحان اهل بیت، 1395/1/11،
<https://khl.ink/f/32740>
32. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران حج، 1403/2/17،
<https://khl.ink/f/56262>
33. سایت اسلام کوئست، آیا بلند کردن صدا در مرقده ائمه جایز است؟ 1392/2/26
<https://islamquest.net.fa15259>